

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Василь Ільницький

**МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ
(1920–1950-Х РР.)**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

**Дрогобич
2022**

УДК 94(477):323.1(072)

I 48

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 5 ід 28. 04. 2022 р.)

Рецензенти:

Петречко Олег Михайлович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Стецик Юрій Орестович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск:

Футала Василь Петрович, професор кафедри історії України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, доктор історичних наук, професор.

Ільницький Василь.

I 48

Методологія дослідження українського визвольного руху (1920–1950-х рр.) : методичні матеріали до семінарських занять. / Василь Ільницький, Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2022. 48 с.

Навчально-методичний посібник “Методологія дослідження українського визвольного руху (1920–1950-х рр.). Методичні матеріали до семінарських занять для підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія” укладений відповідно до робочої навчальної програми дисципліни “Методологія дослідження українського визвольного руху (1920–1950-х рр.)”. У ньому розглядаються питання методології та методики дослідження українського визвольного руху (1920–1950-х рр.), а також подана тематика лекційних, семінарських занять та методичні рекомендації до них, рекомендована література, тематика індивідуальних завдань, питання для співбесіди.

© Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка, 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	4
ТЕМА 1. МЕТОДИКА ЗБОРУ ТА ОПРАЦЮВАННЯ УСНИХ СВІДЧЕНЬ (ЕГО-ДОКУМЕНТИ).	
<i>Семінарське заняття № 1</i>	6
ТЕМА 2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЛАНОК ОУН.	
<i>Семінарське заняття № 2</i>	9
<i>Семінарське заняття № 3</i>	13
ТЕМА 3. ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ БОЙОВОГО ШЛЯХУ ПІДРОЗДІЛІВ УПА.	
<i>Семінарське заняття № 4</i>	17
ТЕМА 4. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ НАЦІОНАЛІСТІВ.	
<i>Семінарське заняття № 5</i>	20
<i>Семінарське заняття № 6</i>	24
ТЕМА 5. РОЗКРИТТЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМКІВ БОРОТЬБИ ОКУПАЦІЙНИХ РЕЖИМІВ ІЗ УКРАЇНСЬКИМ ВИЗВОЛЬНИМ РУХОМ.	
<i>Семінарське заняття № 7</i>	29
<i>Семінарське заняття № 8</i>	34
ТЕМА 6. ПРОСОПОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИЗНАЧНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ.	
<i>Семінарське заняття № 9</i>	39
ТЕМА 7. ПРАВОВА ОЦІНКА УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ.	
<i>Семінарське заняття № 10</i>	43

ВСТУП

Навчальна дисципліна “Методологія дослідження українського визвольного руху (1920–1950-х рр.)” має на меті сформувати в аспірантів базові знання з методології, методики та організації дослідження українського визвольного руху (1920–1950-х рр.).

Завдання дисципліни полягає у формуванні загальних і фахових компетентностей здобувачів третього рівня вищої освіти, таких як: здатність розуміти системність, динамічність, взаємозв’язок, детермінованість і цілісність історичних явищ, здійснювати різні види історико-дослідницького аналізу (історико-логічний, компаративний, ретроспективний); здатність визначати мету, завдання, стратегію наукового дослідження, висувати гіпотези; аналізувати й узагальнювати отримані в результаті наукового дослідження експериментальні дані, робити обґрунтовані узагальнення і висновки та оформляти їх у вигляді звіту, тез, наукових статей тощо; здатність опрацьовувати джерельну базу дослідження, знаходити, відбирати, контекстуалізувати та інтерпретувати значні масиви архівного та документального матеріалу, проводити дослідницьку діяльність з урахуванням досягнень сучасної історіографії конкретної проблеми та інтелектуальних дискурсів в історіографії загалом; здатність виявляти закономірності та причинно-наслідкові зв’язки історичних явищ і подій, виявляти передумови розвитку тих чи тих історичних процесів; здатність організовувати та реалізовувати науково-дослідницьку роботу у галузі історії.

Вивчення дисципліни передбачає досягнення таких програмних результатів навчання: уміння визначати методологію та інструментарій власного наукового дослідження, присвяченого українському визвольному руху (1920–1950-х рр.), визначати компоненти, які будуть висвітлені вперше, отримають подальший розвиток чи будуть доповнені та уточнені; вміння застосовувати діагностичний інструментарій для розв’язання різноманітних наукових завдань при дослідженні українського визвольного руху (1920–1950-х рр.); знання методів науково дослідження у галузі історії та археології; розуміння специфіки методологічних засад історичних та історіографічних досліджень (принципи історизму, об’єктивності, системності, критичного аналізу *etc.*); знання специфіки історіографічних та джерелознавчих досліджень та

введення до наукового обігу нових джерельних матеріалів; принципів організації документів архівних фондів; уміння логічно будувати структуру та визначати етапи наукового дослідження, застосовувати відповідні методи його реалізації, здійснювати кількісно-якісну інтерпретацію отриманих результатів; уміння планувати та виконувати власне наукове дослідження, що вирізняється науковою новизною, має теоретичну цінність та практичне значення, базується на критичній роботі з джерелами та аналізі історіографії проблеми.

Очікуваними результатами вивчення дисципліни “Методологія дослідження українського визвольного руху (1920–1950-х рр.)” є: детальні знання та розуміння особливостей і досягнень сучасної української та зарубіжної історіографії із проблем дослідження українського визвольного руху; знання специфіки історіографічних та джерелознавчих досліджень та введення до наукового обігу нових джерельних матеріалів з означеної теми; методики роботи в архівних установах; навички сучасної наукової методології, принципів та методів наукових досліджень українського визвольного руху (1920–1950-х рр.); вміння аналізувати та критично оцінювати історичні джерела та наукову літературу, інтерпретувати та використовувати отриману інформацію; вміння аналізувати стан дослідження українського визвольного руху, ступінь вивченості окремих аспектів теми, основні проблемні і дискусійні питання щодо адміністративно-територіальних та внутрішньо-організаційних трансформацій ОУН і УПА, форм і методів їхньої діяльності, повсякденного життя повстанця, репресивної політики окупаційних режимів; навички проведення просопографічних досліджень кадрового складу ОУН і УПА; здатність використовувати термінологічний апарат дослідження українського визвольного руху в усній та письмовій формах.

Методичні матеріали до семінарських занять містять тематику лекційних, семінарських занять та методичні рекомендації до них, рекомендовану літературу, тематику індивідуальних завдань, питання для співбесіди. Посібник спрямовує аспірантів на опрацювання наукової та навчальної літератури, рекомендованої для вивчення до кожної теми.

ТЕМА 1

МЕТОДИКА ЗБОРУ ТА ОПРАЦЮВАННЯ УСНИХ СВДЧЕНЬ (ЕГО-ДОКУМЕНТИ)

Семінарське заняття № 1

1. Розробка анкети-питальника. Підготовка до збору усних свідчень.
2. Опрацювання первинного матеріалу.

Рекомендована література

1. Волянчук С. Історія воєнної округи УПА “Лисоня”. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 328 с.
2. Дем’ян Г. На допомогу краєзнавцям – дослідникам повстанського руху. Львів, 1992. 16 с.
3. Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН: структура і керівний склад (1945–1952 рр.). Дрогобич : Вимір, 2009. 368 с.
4. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
5. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. / наук. ред. Г. В. Папакін ; Державний комітет архівів України ; Центральний державний архів громадських об’єднань України. Київ, 2008. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. 415 с.
6. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1: від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.
7. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.
8. Літопис Української Повстанської Армії. Торонто : Видавництво “Літопис УПА”, 1975–2015. Т. 1–51.
9. Літопис Української Повстанської Армії : нова серія. Київ – Торонто, 1995–2021. Т. 1–29.
10. Мороз В. Вступ. *Літопис Української Повстанської Армії* : нова серія / упоряд. Володимир Мороз, Олександр Вовк. Київ –Торонто : [б.в.], 2009. Т. 12 : воєнна округа УПА “Буг” : документи і матеріали. 1943–1952. Кн. 1. С. 6–69.
11. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.
12. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.
13. Романюк М. Золочівська округа ОУН у національно-визвольному русі (1937–1953). Львів, 2016. 608 с.

14. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.
15. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939–1955 рр. ; Закерзоння. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянщина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
16. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1995. Довідник другий. 295 с.
17. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1994. Довідник. 199 с.
18. Спогади учасників українського визвольного руху 1940–1950-х рр. : повсякдення боротьби / упорядники Василь Ільницький, Микола Галів. Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. 484 с.
19. Шлях горіння. Спогади ветеранів ОУН і УПА про національно-визвольну боротьбу в 1930–1950-х рр. / упорядники : М. Галів, В. Ільницький. Дрогобич : ПП “Посвіт”, 2008. 520 с.
20. Armstrong J. Ukrainian nationalism. Englewood, Colorado, 1990. 271 p. 103.
21. Political thought of the Ukrainian underground, 1943–1951 / ed. by P. J. Potichnyj, Y. Shtendera. Edmonton, 1986. 406 p.
22. Sodol P. UPA : they fought Hitler and Stalin : a brief overview of military aspects from the history of the Ukrainian Insurgent Army, 1942–1949. New York, 1987. 128 p.
23. Their just war : images of the Ukrainian Insurgent Army / L. Luciuk, V. Humeniuk. Toronto, 2006. 92 p.
24. UPA in Western Europe. New York – Paris – London, 1948. 94 p.

Методичні поради

Готуючи перше питання, слід усвідомити, що після опрацювання історіографічного та опублікованого джерельного матеріалу дослідник може переходити до підготовки збору усних свідчень безпосередніх учасників та очевидців подій. При розробці анкети-питальника доцільно використовувати підготовлену Григорієм Дем’яном методичку (у ній він подає зразки збору свідчень учасників національно-визвольних змагань 1940–1950-х рр., біографій визначних учасників визвольного руху краю, та зразки питань для укладення мартирологу повстанського руху 40–50-х рр. ХХ ст.)¹. Звісно, що інтерв’юер у кожному окремому випадку повинен адаптовувати ці питання до особи в якій братиме інтерв’ю (враховуючи її статус в ОУН і УПА, коло осіб з яким спілкувався тощо). При цьому у процесі розмови із особою можуть виникати додаткові, уточнюючі питання. Рекомендовано вести відео та

¹ Дем’ян Г. На допомогу краєзнавцям – дослідникам повстанського руху. Львів, 1992. 16 с.

звукзапис такого інтерв'ю (паралельно можна робити окремі нотатки) до якого завжди можна повернутися, переглянути. Кожне таке інтерв'ю потрібно правильно паспортизувати (Записав Василь Іванович Ільницький 10 лютого 2022 року у с. Лішня Дрогобицького району від Фрайт Марії Михайлівни, 1930 року народження). Під час спілкування до зібраних усних матеріалів можна долучити і копії фото, особистих речей, короткі біографічні довідки про різних осіб тощо. Запис робити відповідно до висловлювань, навіть якщо у них присутні помилки (тоді достатньо зробити відповідну примітку).

Висвітлюючи друге питання потрібно пам'ятати, що спогади учасників українського національно-визвольного руху є важливим джерелом комплексного дослідження, оскільки у них містяться унікальні дані до характеристики структури, керівного складу, розкриваються форми і методи боротьби ОУН проти утвердження радянського режиму, а також розкривається репресивна політика офіційної влади проти підпілля. Слід чітко усвідомити, що мемуари, хоча і є суб'єктивним джерелом, проте подекуди не позбавлені тенденційності, тому інформацію необхідно ретельно перевіряти, проводити критичний і порівняльний аналіз. Натомість спогади мають і свою перевагу, оскільки передають дух того часу, атмосферу боротьби, подають інформацію, яка свого часу не могла бути зафіксована в документах підпілля чи каральних органів. Значна їхня кількість писалася безпосередніми учасниками національно-визвольного руху по "гарячих слідах". Однак, опрацьовуючи зібрані спогади, потрібно враховувати усі ці фактори, а головне і той, що від подій пройшло уже 60–70 років і об'єктивно людська пам'ять має таку властивість забувати, накладати події, тому потрібно ретельно перепроверити отримані дані. Відповідаючи на це питання, варто підібрати (з опублікованих) спогади осіб (перелік таких осіб), які розривають діяльність ОУН і УПА на певній окресленій території. На прикладі одного із них продемонструвати використання критичного і порівняльного аналізу².

² Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 45–46.

ТЕМА 2

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЛАНОК ОУН

Семінарське заняття № 2

1. Методика опрацювання звітної документації ОУН.
2. Робота із документами радянських репресивно-каральних і партійних органів.

Рекомендована література

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Книга друга : документи та матеріали. 688 с.
3. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.
4. Волянюк С. Історія воєнної округи УПА “Лисоня”. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 328 с.
5. Галузевий державний архів СБУ : путівник / автори-упоряд. : В. М. Даниленко (відп.упор.) та ін. Харків : Права людини, 2009. 136 с.
6. Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН : структура і керівний склад (1945–1952 рр.). Дрогобич : Вимір, 2009. 368 с.
7. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
8. Ільницький В. Методологічні засади здійснення підрахунків цифрових даних функціонування українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954). *Вісник Львівського університету : серія історична*. 2017. Випуск 53. С. 396–423.
9. Ільницький В. Фальсифікація радянських втрат у Карпатському краї 1940-х рр. через увічнення пам’яті загиблих. *Дрогобицький краєзнавчий збірник / головний редактор Л. Тимошенко, упоряд. і наук. ред. М. Галів, В. Ільницький*. Дрогобич : Посвіт, 2015. Спецвипуск II. С. 414–464.
10. Ільницький В., Гриник Л. Боротьба підрозділів Червоної армії із українським визвольним рухом (1946) : документ до історії. *Сумська старовина*. 2017. № LI. С. 101–114.
11. Іщук О., Ніколаєва Н. Методи зашифрування кореспонденції у підпіллі ОУН і УПА та їх розшифрування органами держаної безпеки УРСР в 1944–1945 рр. Київ : [б.в.], 2007. 39 с.
12. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. / наук. ред. Г. В. Папакін ; Державний комітет архівів

- України ; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Київ, 2008. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. 415 с.
13. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1 : від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.
14. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.
15. Лисенко О. Методологічні аспекти дослідження історії українського національно-визвольного руху середини ХХ століття. *Проблеми дидактики історії*. : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 27–36.
16. Літопис Української Повстанської Армії. Торонто : Видавництво “Літопис УПА”, 1975–2015. Т. 1–51.
17. Літопис Української Повстанської Армії : нова серія. Київ – Торонто, 1995–2021. Т. 1–29.
18. Мороз В. Вступ. *Літопис Української Повстанської Армії* : нова серія. / упоряд. Володимир Мороз, Олександр Вовк. Київ – Торонто : [б.в.], 2009. Т. 12 : воєнна округа УПА “Буг” : документи і матеріали. 1943–1952. Кн. 1. С. 6–69.
19. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.
20. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст. : методологія і сучасні проблеми. *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 81–92.
21. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.
22. Романюк М. Золочівська округа ОУН у національно-визвольному русі (1937–1953). Львів, 2016. 608 с.
23. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.
24. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939–1955 рр. ; Закерзоння. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
25. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років : інституціоналізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 13–19.
26. Antoniuk Y. UVO and OUN underground activity in the territory of Polissya voivodeship (1928–1939). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка* / ред. кол. : відп. ред. І. К. Патриляк. Київ, 2016. 1 (128). С. 4–9.
27. Antoniuk Y., Trofymovych V. Activity of the UVO intelligence subdivision (1921–1929). Військово-історичний меридіан. *Електронний науковий фаховий журнал* / гол. ред. Л. Легасова. Вип. 3 (25). Київ, 2019. С. 40–51.

28. Pnytskyi V. Revisiting the functioning of the Ukrainian insurgent movement in TV 22 “Black Forest” (1945–1946). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 9. С. 93–107.
29. Pnytskyi V. Spotting and liquidation of Ukrainian, Polish and Jewish organizations in Drohobych by soviet repressive units (1940). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 7. С. 120–150.
30. Pnytskyi V. The sources to the history of functioning of the ukrainian liberation movement in the Carpathian region of the OUN (1945–1954). *Chronology in the timeline of historical knowledge : collective monograph* / V. M. Andryeyev, M. D. Haliv, H. Z. Hrytsenko, V. I. Pnytskyi, etc. Lviv – Toruń : Liha-Pres, 2019. Pp. 57–87.
31. Pnytskyi V., Kantor N. Operative-tactical devices of the insurgents of Military district – 4 “Hoverlia” (1944–1949). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 8. С. 132–141.
32. Pnytskyi V., Kantor N. The unknown document on the struggle of the soviet power bodies against the oun of the melnykivskyi direction on the chernivtsi region (16 may 1947). *Сумський історико-архівний журнал: науковий журнал з історії та архівознавства України*. Суми : Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. № XXXIV. С. 40–53.

Методичні поради

Готуючись до розкриття першого питання, студенти повинні розуміти, що документи з історії українського визвольного руху поділяються на декілька груп (за походженням, місцем зберігання, репрезентативністю історичних фактів, методами комплектування, ступенем розкриття окремих аспектів проблеми). Основною безумовно є група, яку формують документи ОУН і УПА (зберігаються у центральних, галузевих, обласних і приватних архівах, музеях, частина опублікована). Доцільно виокремити головні види документів ОУН (інструкції, накази, розпорядження, звіти, навчальні програми з підготовки кадрів, пропагандивна література тощо). З-поміж усіх перелічених особливе місце посідає звітна документація. Аспіранти повинні розуміти, що звітна документація ОУН, як і будь-яке джерело, вимагають застосування до себе “аналітичної критики” та “джерелознавчого синтезу” (підбір, групування, класифікація, підбір методів вивчення, текстологічна критика, встановлення авторства, часу, місця, мети та обставин створення, визначення його автентичності, повноти і достовірності викладених фактів, порівняння з іншими на предмет достовірності та

повноти, відтак формування цілісного джерельного комплексу витоків, який дає змогу дослідити обрану проблему з історії функціонування українського визвольного руху. Доцільно на конкретному прикладі продемонструвати методiku роботи зі звітним документом ОУН³.

У другому питанні потрібно, передовсім, наголосити, що для вивчення історії українського визвольного руху можна виділити ще дві групи джерел – документи репресивно-каральних і партійних органів (аналогічно зберігаються в архівах різних рівнів – центральних, галузевих, обласних і приватних архівах, музеях, частина опублікована). Обидві ці групи поділяються на підгрупи та вимагають особливо критичного підходу. Зокрема, у першій групі можна виділити звіти, щоденні зведення, оперативно-розшукові матеріали, контрольно-наглядові справи, розпорядження, кореспонденцію, агентурно-розшукові справи, агентурні донесення, оглядові документи радянських каральних органів (витяги зі звітів, оперативно-розшукових матеріалів, розпоряджень, кореспонденції), щоденні зведення про боротьбу із підпіллям, спеціальні повідомлення, доповідні записки, довідки (складені силовими органами різних рівнів), штатні розписи кадрів тощо. Натомість у другій групі – документи директивного характеру (постанови партійних органів, спільні постанови партійних та державних відомств, рішення, стенограми засідань ЦК КП(б)У, обкомів КП(б)У західного регіону), інформаційного змісту (інформації обкомів, райкомів КП(б)У, нарад секретарів райкомів партії, інформації про скликання зборів, на порядок денний яких ставилися питання боротьби із українськими націоналістами, доповідні силових міністерств, щоденні донесення, спецповідомлення, інформації, довідки тощо). Аналізуючи ці групи документів, потрібно звернути увагу на наявність помилок і неточностей (свідомих і несвідомих) у цифрових показниках, прізвищах, іменах, назвах населених пунктів, постійних помилках в ідентифікації загиблих, заідеологізованості тощо. Використовуючи конкретні джерела, варто навести ці неточності та помилки⁴.

³ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 26–31.

⁴ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 32–45.

Семінарське заняття № 3

1. Особливості роботи із архівно-кримінальними справами.
2. Підготовка розвідки про адміністративно-територіальну структурну ланку ОУН.

Рекомендована література

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Книга друга : документи та матеріали. 688 с.
3. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.
4. Воляннюк С. Історія воєнної округи УПА “Лисоня”. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 328 с.
5. Галузевий державний архів СБУ : путівник / автори-упоряд. : В. М. Даниленко (відп.упор.) та ін. Харків : Права людини, 2009. 136 с.
6. Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН : структура і керівний склад (1945–1952 рр.). Дрогобич : Вимір, 2009. 368 с.
7. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
8. Ільницький В. Методологічні засади здійснення підрахунків цифрових даних функціонування українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954). *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 396–423.
9. Ільницький В. Провід ОУН Карпатського краю. Торонто – Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2012. 128 с.
10. Ільницький В. Участь ОУН (м) у визвольному русі на теренах Карпатського краю (1940-ві роки). *Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність*. / голова редакційної колегії М. Литвин, упоряд. і наук. ред. І. Соляр, відп. секретар М. Чебан / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича. Львів, 2015. Вип. 27 : ювілейний збірник на пошану Юрія Сливки. С. 266–289.
11. Ільницький В., Посівнич М. Василь Регей (1915–1996) : життя та діяльність в умовах тоталітарних режимів. *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2021. Ч. 34. С. 138–152.
12. Іщук О. Діяльність Проводу ОУН (б) на Північно-західних українських землях у 1948–1952 роках. Київ : [б.в.], 2009. 46 с.
13. Іщук О. Молодіжні організації ОУН (1939–1955 рр.). Торонто – Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2011. Кн. 11. 944 с. (Літопис УПА. Бібліотека).
14. Іщук О., Ніколаєва Н. Ярослав Богдан – “Всеволод Рамзенко”. Торонто – Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2011. Кн. 14. 128 с. (Літопис УПА. Серія “Події і люди”).

15. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. / наук. ред. Г. В. Папакін : Державний комітет архівів України ; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Київ, 2008. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. 415 с.
16. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1 : від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.
17. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.
18. Кокін С. А. Анотований покажчик документів з історії ОУН і УПА у фондах Державного архіву СБУ. Анотований покажчик документів з фонду друкованих видань (1944–1953). Київ : Інститут історії України НАН України, 2000. Вип. 1. 214 с.
19. Лисенко О. Методологічні аспекти дослідження історії українського національно-визвольного руху середини ХХ століття. *Проблеми дидактики історії* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 27–36.
20. Літопис Української Повстанської Армії. Торонто : Видавництво “Літопис УПА”, 1975–2015. Т. 1–51.
21. Літопис Української Повстанської Армії : нова серія. Київ – Торонто, 1995–2021. Т. 1–29.
22. Мороз В. Вступ. *Літопис Української Повстанської Армії* : нова серія / упоряд. Володимир Мороз, Олександр Вовк. Київ – Торонто : [б.в.], 2009. Т. 12 : воєнна округа УПА “Буг : документи і матеріали. 1943–1952. Кн. 1. С. 6–69.
23. Нікольський В. М. Підпілля ОУН (б) у Донбасі. Київ : [б.в.], 2001. 178 с.
24. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.
25. Пагіря О. Між війною та миром: відносини між ОУН і УПА та збройними силами Угорщини (1939–1945). Торонто–Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2014. 584 с.
26. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст. : методологія і сучасні проблеми. *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 81–92.
27. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.
28. Реабілітовані історією. Івано-Франківська область : у п'яти томах / ред. кол. Б. Томенчук, В. Лук'ян, Я. Дорошенко та ін. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. Т. 1 : Коломийський і Косівський райони. 656 с.
29. Реабілітовані історією. Львівська область : у трьох книгах / гол. ред. кол. І. З. Держко, заст. гол. ред. кол. В. М. Савчак, заст. гол. ред. кол. М. Р. Литвин, відп. секретар К. І. Іванова та ін. Львів : “Астролябія”, 2009. Кн. 1. 768 с.
30. Реабілітовані історією. Чернівецька область : у трьох книгах / гол. ред. кол. В. І. Павлюк, заст. гол. ред. кол. І. П. Фостій, секретар ред. кол. О. П. Терен та ін. Чернівці : Чернівецьке обласне відділення пошуково-видавничого агентства “Книга Пам'яті України”, 2007. Кн. 1. 960 с.

31. Романюк М. Золочівська округа ОУН у національно-визвольному русі (1937–1953). Львів, 2016. 608 с.
32. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.
33. Сергійчук В. Український здви́г: Волинь. 1939–1955 рр. ; Закарпаття. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
34. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років : інституціалізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 13–19.
35. Antoniuk Y. “Dalekivtsi” after “Dalekyi” (1948–1949). *Східноєвропейський історичний вісник* / гол. ред. В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 8. С. 171–178.
36. Antoniuk Y. UVO and OUN underground activity in the territory of Polissya voivodeship (1928–1939). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка* / ред. кол. : відп. ред. І. К. Патриляк. Київ, 2016. 1 (128). С. 4–9.
37. Antoniuk Y., Trofymovych V. Activity of the UVO intelligence subdivision (1921–1929). Військово-історичний меридіан. *Електронний науковий фаховий журнал* / гол. ред. Л. Легасова. Вип. 3 (25). Київ, 2019. С. 40–51.
38. Plynyskyi V. The sources to the history of functioning of the ukrainian liberation movement in the Carpathian region of the OUN (1945–1954). *Chronology in the timeline of historical knowledge* : collective monograph / V. M. Andryeyev, M. D. Haliv, H. Z. Hrytsenko, V. I. Plynyskyi, etc. Lviv – Toruń : Liha-Pres, 2019. Pp. 57–87.
39. Plynyskyi V., Kantor N. The unknown document on the struggle of the soviet power bodies against the oun of the melnykivskyi direction on the chernivtsi region (16 may 1947). *Сумський історико-архівний журнал : науковий журнал з історії та архівознавства України*. Суми : Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. № XXXIV. С. 40–53.

Методичні поради

У першому питанні потрібно підкреслити, що архівно-кримінальні справи (зберігаються у центральних, галузевих, обласних і приватних архівах, музеях, окремі частково опубліковані), які дають можливість не тільки заповнити наявні лакуни у структурі кадрового наповнення, але й, водночас, вписати їхні життєписи у контекст національно-визвольної боротьби, простежити форми і методи боротьби проти репресивно-каральної системи. Опрацюовуючи протоколи допитів, варто пам'ятати, що це досить суб'єктивне джерело інформації, до якого потрібно застосовувати критичний підхід, особливо ретельно перепроверити цю інформацію. Оскільки слідчий, який проводив допит намагався обґрунтувати обвинувачення, а заарештований – якомога менше сказати,

максимально приховавши інформацію про себе, свою діяльність, рідних і побратимів, тим самим уберегти їх від репресій. Наголосимо, що це все в більшості випадків відбувалося під фізичним чи психологічним тиском, опиратися якому могли лише одиниці. Також потрібно ретельно ставитися і до термінології, якою наповнені протоколи допитів, та вживання висловів нібито самого заарештованого. Варто відзначити і масштабне калькування в обвинувальних вироках засуджених. Необхідно враховувати і час формування справи – у пізніші роки щодо націоналістів, (особливо керівної ланки) слідство проводилося значно ретельніше, фізичні тортури займали вторинне, а то й останнє місце, натомість збиралася ширша доказова база. Варто відзначити, що у протоколах допитів та інших матеріалах кримінальних справ, попри низку неточностей, міститься надзвичайно цінна біографічна інформація, відомості про структуру, керівний склад (хоча за ступенем достовірності інформації протоколи допитів наближені до мемуарів, однак вони не втратили своєї цінності, адже інформація у них зафіксована по “свіжих слідах”)⁵.

Друге питання полягає в освоєнні технології підготовки розвідки про адміністративно-територіальну структурну ланку ОУН. Використовуючи здобуті знання у роботі з різними групами джерел (документи підпілля, радянських репресивно-каральних і партійних органів, мемуари), потрібно на конкретному прикладі реконструювати не лише окрему адміністративно-територіальну структуру ОУН, але й простежити усі структурні трансформації, які у ній відбувалися, охарактеризувати внутрішньо-організаційний побут (провідник, організаційний референт, референт пропаганди, СБ, господарчий, військовий, УЧХ). При тому слід мати на увазі, що з роками боротьби окремі напрями ліквідовувалися, а їхні функції передоручалися іншим референтурам або скорочувалися. Таким чином, структура через складні підпільні умови боротьби постійно коригувалася і оптимізувалася, з метою забезпечення її ефективного функціонування. Доцільно встановити номерацію структурних елементів, криптоніми тощо⁶.

⁵ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945 – 1954). Дрогобич: Посвіт, 2016. – С. 35–37.

⁶ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 73–83.

ТЕМА 3

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ БОЙОВОГО ШЛЯХУ ПІДРОЗДІЛІВ УПА

Семинарське заняття № 4

1. Підготовка дослідження структурної ланки УПА.
2. Озброєння та матеріальне забезпечення УПА.

Рекомендована література

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Книга друга : документи та матеріали. 688 с.
3. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.
4. Воляннюк С. Історія воєнної округи УПА “Лисоня”. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 328 с.
5. Галузевий державний архів СБУ : путівник / автори-упоряд. : В. М. Даниленко (відп.упор.) та ін. Харків : Права людини, 2009. 136 с.
6. Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН : структура і керівний склад (1945–1952 рр.). Дрогобич : Вимір, 2009. 368 с.
7. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
8. Ільницький В. Методологічні засади здійснення підрахунків цифрових даних функціонування українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954). *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 396–423.
9. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1 : від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.
10. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.
11. Коретчук Я., Ганцюк П. Командири відділів ТВ 22 УПА “Чорний ліс”. Торонто – Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2011. Кн. 27. 112 с. (Літопис УПА. Серія “Події і люди”).
12. Лисенко О. Методологічні аспекти дослідження історії українського національно-визвольного руху середини ХХ століття. *Проблеми дидактики історії* : зб. наук. праць. Кам’янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 27–36.
13. Літопис Української Повстанської Армії. Торонто : Видавництво “Літопис УПА”, 1975–2015. Т. 1–51.

14. Літопис Української Повстанської Армії : нова серія. Київ – Торонто, 1995–2021. Т. 1–29.
15. Манзуренко В., Гуменюк В. Рейд УПА в Румунію 1949 р. Львів – Рівне : Бібліотека журналу “Однострій”, 2007. 56 с.
16. Марчук І. Ростислав Волошин. Торонто – Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2012. Кн. 18. 128 с. (Літопис УПА. Серія “Події і люди”).
17. Мизак Н. С. УПА-“Захід” і збройне підпілля ОУН у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу у 1942–1960 рр. Чернівці – Торонто : Прут, 2011. 436 с. (Серія “За тебе, свята Україно”. Кн. 7).
18. Мороз В. Вступ. *Літопис Української Повстанської Армії* : нова серія. Київ – Торонто : [б.в.], 2009. Т. 12 : воєнна округа УПА “Буг” : документи і матеріали. 1943–1952 / упоряд. Володимир Мороз, Олександр Вовк. Кн. 1. С. 6–69.
19. Мороз В. Українська Народна Самооборона (УНС) на терені Дрогобицької області (1943 рік). *Визвольний шлях*. 2000. Кн. 6. С. 54–72.
20. Музичук С., Марчук І. Українська Повстанча Армія. Рівне : Бібліотека журналу “Однострій”, 2006. 56 с.
21. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.
22. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст. : методологія і сучасні проблеми. *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 81–92.
23. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.
24. Романюк М. Сотня УПА “Непоборні”. *Український визвольний рух* / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України. Львів : Видавництво “Мс”, 2006. Збірник 6. С. 184–210.
25. Романюк М. Сотня УПА “Свободи”. *Український визвольний рух* / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України. Львів, 2003. Збірник 1. С. 97–124.
26. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.
27. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939–1955 рр. ; Закерзоння. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
28. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1995. Довідник другий. 295 с.
29. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1994. Довідник. 199 с.
30. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років : інституціоналізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 13–19.

31. Pnytskyi V. Revisiting the functioning of the Ukrainian insurgent movement in TV 22 “Black Forest” (1945–1946). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 9. С. 93–107.
32. Pnytskyi V., Kantor N. Operative-tactical devices of the insurgents of Military district – 4 “Hoverlia” (1944–1949). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 8. С. 132–141.
33. Tys-Krokhmaluk Y. UPA Warfare in Ukraine : Strategic, Tactical and Organizational Problems of Ukrainian Resistance in World War II. New York : Vantage press, 1972. 447 p.

Методичні поради

Розкриваючи перше питання аспірант повинен зрозуміти, що підготовка комплексної розвідки про діяльність структурного підрозділу УПА можлива тільки після максимально повного залучення широкої джерельної бази. Відзначимо, що саме звітної документації збереглося не так багато (щодо окремих відділів, підвідділів реальні значні пробіли, які досить важко заповнити, тому доводиться робити припущення). Задля повного залучення джерел, передовсім повстанських наказових і звітних документів, варто робити їхні реєстри, які суттєво допоможуть у роботі. Водночас варто ретельно простежувати структурні трансформації, зміни назв і номерації. Потрібно зупинитися й на розкритті внутрішньо-структурної побудови відповідної ланки УПА, окреслити функціональні обов'язки керівників відповідних напрямів, зупинитися на взаємовідносинах із ОУН. На конкретному прикладі продемонструвати практичні навички розкриття структури окремої ланки УПА⁷.

Розкриття другого питання полягає у вирішенні важливої проблеми – встановлення основних джерел збройного та матеріально-технічного забезпечення структурних ланок УПА. Покажіть співпрацю у цьому плані підрозділів УПА та територіальних ланок ОУН. Водночас варто наголосити і на активній підтримці місцевого населення. У відповіді використовуйте повстанські документи, якими регламентувалися питання збройного та матеріально-технічного забезпечення. Також покажіть місце та роль у цих заходах господарчої референтури ОУН (наведіть цифрові дані із їхньої звітної документації)⁸.

⁷ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 273–283.

⁸ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 302–305.

ТЕМА 4

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ НАЦІОНАЛІСТІВ

Семінарське заняття № 5

1. Дослідження морально-психологічного та фізичного стану.
2. Вивчення особливостей облаштування щоденного побуту.

Рекомендована література

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Книга друга : документи та матеріали. 688 с.
3. В'ятрович В. М. За лаштунками “Волині – 43”. Невідома польсько-українська війна. Харків Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2016. 304 с.
4. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.
5. Деревінський В. Ставлення ОУН (б) і УПА до сусідніх народів та національних меншин. Київ : Інститут історії України НАН України, 2006. 149 с.
6. Дзьобак В. Конфлікти в ОУН (б) і їх вплив на український Рух Опору (1941–1944 рр.). Київ : Видавничий дім “Інфоцентр”, 2005. 266 с.
7. Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН : структура і керівний склад (1945–1952 рр.). Дрогобич : Вимір, 2009. 368 с.
8. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
9. Ільницький В. Методологічні засади здійснення підрахунків цифрових даних функціонування українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954). *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 396–423.
10. Ільницький В., Ільницька Н., Вовк Л. Особливості облаштування побуту націоналістами Карпатського краю ОУН (1945–1954). *Повсякденне життя населення західних земель України у перші повоєнні роки (1944–1953)* : колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2021. С. 172–199.
11. Ільницький В., Кантор Н., Батюк Т. Повсякденне життя у Дрогобицькому учительському інституті: новий документ до історії (1946–1949). *Проблеми гуманітарних наук* : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія / ред. кол. Юрій

Стецик (головний редактор) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6 / 48 (2021). С. 342–364.

12. Ільницький В., Кантор Повсякденне життя на Дрогобиччині (1946 р.) : нове документальне свідчення. *Проблеми гуманітарних наук* : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія / ред. кол. Юрій Стецик (головний редактор) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 7 / 49 (2021). С. 120–155.

13. Ільющин І. Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.). Київ : Вид-дім “Києво-Могилянська академія”, 2009. 399 с.

14. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. / наук. ред. Г. В. Папакін. Державний комітет архівів України ; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Київ, 2008. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. 415 с.

15. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1 : від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.

16. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.

17. Лисенко О. Методологічні аспекти дослідження історії українського національно-визвольного руху середини ХХ століття. *Проблеми дидактики історії* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 27–36.

18. Літопис Української Повстанської Армії. Торонто : Видавництво “Літопис УПА”, 1975–2015. Т. 1–51.

19. Літопис Української Повстанської Армії : нова серія. Київ – Торонто, 1995–2021. Т. 1–29.

20. Огороднік В. Ю. Підготовка кадрів служби безпеки організації українських націоналістів (бандерівців) (1941–1951 рр.) : автореф. дис. канд. іст. Наук : 07.00.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2009. 16 с.

21. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.

22. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст. : методологія і сучасні проблеми. *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 81–92.

23. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.

24. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.

25. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939–1955 рр. ; Закерзоння. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянщина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
26. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1995. Довідник другий. 295 с.
27. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1994. Довідник 199 с.
28. Спогади учасників українського визвольного руху 1940–1950-х рр. : повсякдення боротьби / упорядники Василь Ільницький, Микола Галів. Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. 484 с.
29. Стародубець Г. Генеза українського повстанського запілля : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 464 с.
30. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років : інституціоналізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 13–19.
31. Antoniuk Y. Post suicidal syndrome of ideological fanatics (based on files of OUN underground in Volyn). *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Спільний українсько-румунський науковий журнал / редкол. Т. М. Бойчук та ін. Чернівці – Сучава : БДМУ, 2017. № 2 (14). С. 109–112.
32. Antoniuk Y. Relationships between SB OUN and Volyn Czechs. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. Вип. 53. С. 151–158.
33. Antoniuk Y. Stepan Bandera’s safeguards: achievements and defeats (1945–1959). *Східноєвропейський історичний вісник* / гол. ред. В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 9. С. 108–118.
34. Antoniuk Y., Soldatenko V. On clarifying the reasons of the Volhynian tragedy in 1943–1944 : modern Ukrainian historiographic discourse. *Україна дипломатична* : науковий щорічник / ред.-кол. : гол. ред. А. Денисенко та ін. Київ : “Преса України”, 2013. Вип. 14. С. 887–914.
35. Armstrong J. Ukrainian nationalism. Englewood, Colorado, 1990. 271 p. 103.
36. Havryshko M. Illegitimate sexual practices in the OUN underground and UPA in Western Ukraine in the 1940s and 1950s. *Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies* [Online]. 2016. Issue 17 : Women in arms : from the Russian Empire to Post-Soviet States. 2016. URL : <https://journals.openedition.org/pipss/4214>.
37. Havryshko M. Love and Sex in Wartime: Controlling Women’s Sexuality in the Ukrainian nationalist Underground”, *Aspasia*. 2018. Vol. 12 : 35–67.
38. Havryshko M. The womanly face of war : the agency and visibility of Ukraine’s female soldiers. *Open Democracy*, 2018, December 5. URL : <https://www.opendemocracy.net/en/odr/agency-ukraine-female-soldiers/>
39. Havryshko M. Women’s Bodies as Battlefield: Sexual Violence during Soviet Counterinsurgency in Western Ukraine (1944–1953). *Euxeinus. Governance and Culture in the Black Sea Region*. Vol. 9. № 27 (2019). Pp. 85–113.
40. Plynyskyi V. On the problem of ukrainian-polish cooperation in Karpatskyi krai of OUN (1943–1945). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. Вип. 50. С. 146–152.

41. Ilnytskyi V. Practical Realization of the Ethnonational Policy in the Carpathian Area of OUN (1944–1954) : Jews in the Ukrainian Liberation Movement. *Danubius*. XXXVII. Galați. 2019. Pp. 251–260.
42. Ilnytskyi V., Antoniuk J. Súdna a disciplinárna prax v Ukrajinskej povstaleckej armáde (1943–1947). *Acta historica Neosoliensia*. Tomus 24, Vol. 1. 2021. Pp. 136–142.
43. Political thought of the Ukrainian underground, 1943–1951 / ed. by P. J. Potichnyj, Y. Shtendera. Edmonton, 1986. 406 p.
44. Snyder T. Bloodlands : Europe Between Hitler and Stalin. New York, 2010. 544 p.
45. Snyder T. The causes of Ukrainian-Polish ethnic cleansing 1943. *Past and Present* : a journal of historical studies. 2003. № 179. P. 197–234.
46. Sodol P. UPA : they fought Hitler and Stalin : a brief overview of military aspects from the history of the Ukrainian Insurgent Army, 1942–1949. New York, 1987. 128 p.
47. Their just war : images of the Ukrainian Insurgent Army / L. Luciuk, V. Humeniuk. Toronto, 2006. 92 p.
48. UPA in Western Europe. New York – Paris – London, 1948. 94 p.
49. Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Lublin, 2003. 433 s.

Методичні поради

Розглядаючи перше питання, слід наголосити, що основний матеріал для вивчення цього питання міститься саме в мемуарній літературі та архівно-кримінальних справах. Значно менше у звітній документації та кореспонденції ОУН і УПА, частково його можна почерпнути із агентурних свідчень. Водночас потрібно чітко розуміти, що саме від морально-психологічного та фізичного стану підпільників і повстанців залежала ефективність щоденного протистояння із репресивно-каральними органами. Доцільно виокремити суттєві фактори, які впливали на морально-психологічний стан як рядового учасника, так і керівників (командирів). Покажіть і особливості налагодження медичної справи у підпіллі. У джерелах потрібно віднайти фактори та навести конкретні приклади чинників, які впливали на значне погіршення стану здоров'я підпільників і повстанців (постійне емоційне напруження, погане, нерегулярне харчування тощо). Морально-психологічний стан, навіть більшою мірою ніж фізичний на завершальному етапі боротьби впливав на бойовий потенціал

(об'єктивно знижувався), який керівництво намагалося у різний спосіб посилити⁹.

З'ясовуючи друге питання, слід простежити фактори, які впливали на налагодження побуту. Доцільно виокремити основні складові: харчування, одяг, житлові умови, організацію короткотермінових святкових і урочистих моментів. Висвітлюючи друге питання, варто використовувати спогади учасників та очевидців подій, які допоможуть досить чітко розкрити та проілюструвати його. Варто зупинитися і на складнощах підпільного побуту, зумовлених як проблемами зі звичайними побутовими умовами та продовольчими запасами (спричиняли напруження), так і проблемою налагодження спільного побуту між різних за характером особами та, наприклад, жінкам з чоловічим колективом. Зупиніться і на проблемі продовольчо-матеріального забезпечення, нормах та правилах поведінки. У контексті повсякдення доцільно згадати і про взаємовідносини із представниками різних національностей¹⁰.

Семінарське заняття № 6

1. Особливості вивчення родини українських підпільників і повстанців.
2. Фотографії як джерело до вивчення повсякдення українського визвольного руху.

Рекомендована література

1. Андрусак М. Брати вогню. Коломия : Вік, 2004. 832 с.
2. Андрусак М. Брати грому. Коломия : Вік, 2005. 832 с.
3. Андрусак М. Брати просторів. Коломия : Вік, 2007. 840 с.
4. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
5. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Книга друга : документи та матеріали. 688 с.
6. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.
7. Гуменюк В. Фотограф УПА “Липкевич”. *Український визвольний рух*. Львів : Видавництво “Мс”, 2003. Збірник 1. С. 159–164.

⁹ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 331–345.

¹⁰ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 364–378.

8. Гуменюк В., Якимюк С. Повстанські світлини зі сховку Володимира Якимюка “Аскольда”. Львів : ПП Сорока Т.Б., 2007. 144 с.
9. Дзьобак В. Конфлікти в ОУН (б) і їх вплив на український Рух Опору (1941–1944 рр.). Київ : Видавничий дім “Інфоцентр”, 2005. 266 с.
10. Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН : структура і керівний склад (1945–1952 рр.). Дрогобич : Вимір, 2009. 368 с.
11. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
12. Ільницький В. Методологічні засади здійснення підрахунків цифрових даних функціонування українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954). *Вісник Львівського університету : серія історична*. 2017. Випуск 53. С. 396–423.
13. Ільницький В., Ільницька Н., Вовк Л. Особливості облаштування побуту націоналістами Карпатського краю ОУН (1945–1954). *Повсякденне життя населення західних земель України у перші повоєнні роки (1944–1953) : колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький*. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2021. С. 172–199.
14. Ільницький В., Кантор Н., Батюк Т. Повсякденне життя у Дрогобицькому учительському інституті: новий документ до історії (1946–1949). *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія Історія / ред. кол. Юрій Стецик (головний редактор) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6 / 48 (2021). С. 342–364.
15. Ільницький В., Кантор Н. Повсякденне життя на Дрогобиччині (1946 р.) : нове документальне свідчення. *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія Історія / ред. кол. Юрій Стецик (головний редактор) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 7 / 49 (2021). С. 120–155.
16. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. / наук. ред. Г. В. Папакін. Державний комітет архівів України ; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Київ, 2008. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. 415 с.
17. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1 : від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.
18. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.
19. Лисенко О. Методологічні аспекти дослідження історії українського національно-визвольного руху середини ХХ століття. *Проблеми дидактики історії : зб. наук. праць*. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 27–36.
20. Літопис Української Повстанської Армії. Торонто : Видавництво “Літопис УПА”, 1975–2015. Т. 1–51.

21. Літопис Української Повстанської Армії : нова серія. Київ – Торонто, 1995–2021. Т. 1–29.
22. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.
23. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст. : методологія і сучасні проблеми. *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 81–92.
24. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.
25. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.
26. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939–1955 рр. ; Закарпаття. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
27. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1995. Довідник другий. 295 с.
28. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1994. Довідник. 199 с.
29. Спогади учасників українського визвольного руху 1940–1950-х рр. : повсякдення боротьби / упорядники Василь Ільницький, Микола Галів. Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. 484 с.
30. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років : інституціоналізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 13–19.
31. Яворівський фотоархів УПА. Львів : Сполом, 2005. 236 с.
32. Antoniuk Y. Post suicidal syndrome of ideological fanatics (based on files of OUN underground in Volyn). *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Спільний українсько-румунський науковий журнал / редкол. Т. М. Бойчук та ін. Чернівці – Сучава : БДМУ, 2017. № 2 (14). С. 109–112.
33. Antoniuk Y. Relationships between SB OUN and Volyn Czechs. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. Вип. 53. С. 151–158.
34. Antoniuk Y. Relationships between SB OUN and Volyn Czechs. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. Вип. 53. С. 151–158.
35. Antoniuk Y. Stepan Bandera’s safeguards : achievements and defeats (1945–1959). *Східноєвропейський історичний вісник* / гол. ред. В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 9. С. 108–118.
36. Antoniuk Y., Soldatenko V. On clarifying the reasons of the Volhynian tragedy in 1943–1944 : modern Ukrainian historiographic discourse. *Україна дипломатична* : науковий щорічник / ред.-кол.: гол. ред. А. Денисенко та ін. Київ : “Преса України”, 2013. Вип. 14. С. 887–914.
37. Armstrong J. Ukrainian nationalism. Englewood, Colorado, 1990. 271 p. 103.

38. Ilnytskyi V. On the problem of ukrainian-polish cooperation in Karpatskyi krai of OUN (1943–1945). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. Вип. 50. С. 146–152.
39. Ilnytskyi V. Practical Realization of the Ethnonational Policy in the Carpathian Area of OUN (1944–1954) : Jews in the Ukrainian Liberation Movement. *Danubius*. XXXVII. Galați. 2019. Pp. 251–260.
40. Ilnytskyi V., Antoniuk J. Súdna a disciplinárna prax v Ukrajinskej povstaleckej armáde (1943–1947). *Acta historica Neosoliensia*. Tomus 24, Vol. 1. 2021. Pp. 136–142.
41. Motyka G. *Ukraińska partyzanka. 1942–1960. Działalność organizacji Ukraińskiej Powstańczej Armii*. Warszawa, 2005. 728 s.
42. Political thought of the Ukrainian underground, 1943–1951 / ed. by P. J. Potichnyj, Y. Shtendera. Edmonton, 1986. 406 p.
43. Snyder T. *Bloodlands : Europe Between Hitler and Stalin*. New York, 2010. 544 p.
44. Snyder T. The causes of Ukrainian-Polish ethnic cleansing 1943. *Past and Present: a journal of historical studies*. 2003. № 179. P. 197–234.
45. Sodol P. UPA : they fought Hitler and Stalin : a brief overview of military aspects from the history of the Ukrainian Insurgent Army, 1942–1949. New York, 1987. 128 p.
46. *Their just war : images of the Ukrainian Insurgent Army* / L. Luciuk, V. Humeniuk. Toronto, 2006. 92 p.
47. UPA in Western Europe. New York – Paris – London, 1948. 94 p.
48. Wysocki R. *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939*. Lublin, 2003. 433 s.

Методичні поради

Аналізуючи перше питання, необхідно, використовуючи сучасні дослідження, доступні опубліковані та неопубліковані джерела розкрити засади вивчення проблеми родинних стосунків, сімейного життя у середовищі українських підпільників і повстанців. Водночас потрібно наголосити, що у боротьбі з підпіллям репресивно-каральна система, застосовуючи нелюдські методи і засоби, боролася з українським визвольним рухом шляхом репресій проти їхніх родин, використовувала їх як заручників. Радянсько-партійні органи фактично вели боротьбу не лише із безпосередніми учасниками визвольного руху, але і з їхніми родинами. Фактично офіційна влада на державному рівні проводила терористичну політику. Задля цілісного показу окресленої проблеми доцільно відтворити ситуацію, в якій опинилося західноукраїнське населення в 1940–1950-х рр. (використання родичів осіб, які перебували у підпіллі в агентурно-оперативних заходах, загибель цілих родин, які працювали у підпіллі, загибель одного із подружжя, виселення, поява десятків тисяч сиріт,

позбавлення дітей батьківської опіки тощо). Використовуючи джерела слід показати масштаби репресій радянської адміністрації проти родин націоналістів (арешти, вербування, шантаж, заручництво, депортації рідних і близьких). При тому потрібно підкреслити, що родини підпільників були готові та усвідомлено ішли на такі жертви¹¹.

У другому питанні потрібно показати, що при комплексному дослідженні історії українського визвольного руху необхідно здійснювати візуалізацію фактологічної інформації, що водночас дає змогу розвантажити текст та інтерпретувати конкретний факт. Звісно, що як із будь-яким джерелом з фотографіями, потрібно здійснювати ретельну джерелознавчу роботу. Правильний підбір фотографій дає змогу простежити історичне явище в динаміці, отримати особливу інформацію, яка не могла бути зафіксована у жодному іншому – зовнішній вигляд, обмундирування, озброєння тощо. Фотоджерела з історії українського визвольного руху зберігаються у державних, галузевих архівах усіх рівнів, фондах музеїв, приватних колекціях, сімейних фотоархівах, видаються цілими фотоальбомами, публікуються в узагальнюючих дослідженнях, красназавчих і мемуарних нарисах, пресі тощо. Звичайно вони також дуже різні за своїм походженням та інформативністю – фото (групові, індивідуальні), які були створені радянськими репресивно-каральними органами, націоналістичними структурами, приватними установами та особами. Надалі необхідно підкреслити, що націоналісти, навіть попри усі складнощі (брак технічних, витратних засобів і спеціалістів (ретельний нагляд силовиків за купівлею витратних матеріалів та особами, які володіли цією справою), сувору заборону фотографуватися (що могло і часто призводило до розконспірації)) все ж намагалися залишити пам'ятку про надзвичайно важливий етап визвольної боротьби українського народу. Доречно сказати, що радянські силовики також використовували фотосправу та фотокартки у боротьбі проти учасників ОУН і УПА (агентурно-оперативні розробки, розшукові справи, ідентифікація та дискредитація націоналістів, їх родичів тощо). Саме посмертні фото загиблих націоналістів є одним із яскравих прикладів репресивної політики радянської адміністрації щодо українського визвольного руху¹².

¹¹ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 403–414.

¹² Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 493–494.

ТЕМА 5

РОЗКРИТТЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМКІВ БОРОТЬБИ ОКУПАЦІЙНИХ РЕЖИМІВ ІЗ УКРАЇНСЬКИМ ВИЗВОЛЬНИМ РУХОМ

Семинарське заняття № 7

1. Вивчення основних збройних форм та методів боротьби окупаційних режимів із українським визвольним рухом.
2. Розкриття спеціальних форм боротьби радянської репресивно-каральної системи проти українського визвольного руху.

Рекомендована література

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Книга друга : документи та матеріали. 688 с.
3. Біографічний довідник керівного складу Управління НКДБ-МДБ Дрогобицької, Закарпатської, Станіславської, Чернівецької областей УРСР (1944–1950) / упорядник Василь Ільницький. Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. 282 с.
4. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.
5. Ільницький В. Антиповстанська боротьба радянської адміністрації у Карпатському краї ОУН (1945–1950-і рр.) : ідеологічний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. Вип. 39. Том 1. С. 23–32.
6. Ільницький В. Використання вибухівки у протистоянні радянської репресивно-каральної системи із українським визвольним рухом (1944–1950-і рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. Вип. 43. Том 1. С. 12–25.
7. Ільницький В. Використання радянськими силовими органами спеціальних засобів і компрометаційних заходів у боротьбі з українським визвольним рухом (1944–1950-і рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники

- М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. Вип. 42. Том 1. С. 24–38.
8. Ільницький В. До питання використання радянськими силовими органами авіації у протиповстанській боротьбі на західноукраїнських землях (1944–1950-і рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. Вип. 40. Том 1. С. 10–20.
9. Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН : структура і керівний склад (1945–1952 рр.). Дрогобич : Вимір, 2009. 368 с.
10. Ільницький В. Кадровий склад управлінь НКДБ–МДБ Дрогобицької, Закарпатської, Станіславської, Чернівецької областей УРСР (за штатними розстановками кадрів 1944, 1947, 1950 рр. *Літопис Волині*. 2021. Ч. 25. С. 29–38.
11. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
12. Ільницький В. Методологічні засади здійснення підрахунків цифрових даних функціонування українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954). *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 396–423.
13. Ільницький В., Галів У. Репресії радянської тоталітарної системи проти українського визвольного руху (1944–1953) : депортаційний вимір. *Репресії радянського тоталітарного режиму на західних землях України (1939–1953) : причини і наслідки, політика пам'яті* : монографія / за редакцією Василя Ільницького, Миколи Литвина та Миколи Галіва. Дрогобич – Херсон : Видавничий дім “Гельветика”, 2019. С. 125–143.
14. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. / наук. ред. Г. В. Папакін. Державний комітет архівів України ; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Київ, 2008. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. 415 с.
15. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1 : від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.
16. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.
17. Лисенко О. Методологічні аспекти дослідження історії українського національно-визвольного руху середини ХХ століття. *Проблеми дидактики історії* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 27–36.
18. Літопис Української Повстанської Армії. Торонто : Видавництво “Літопис УПА”, 1975–2015. Т. 1–51.
19. Літопис Української Повстанської Армії : нова серія. Київ – Торонто, 1995–2021. Т. 1–29.

20. Лубянка : Органи ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ- МГБ-МВД-КГБ. 1917–1991. Справочник / под. ред. акад. А. Н. Яковлева; авторы-сост. : А. И. Кокурин, Н. В. Петров. Москва : МФД, 2003. 768 с.
21. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.
22. Пальський З. Знищення національно-визвольного підпілля внутрішніми військами НКВС на колишніх східних окраїнах II Речі Посполитої у 1944–1945 роках. *Український визвольний рух* / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2005. Збірник 4 : боротьба народів Центрально-Східної Європи з тоталітарними режимами в XX столітті. С. 172–210.
23. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини XX ст. : методологія і сучасні проблеми. *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 81–92.
24. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.
25. Петров Н. В. Кто руководил органами госбезопасности, 1941–1954 : Справочник / междунар. О-во “Мемориал”, РГАСПИ, ГАРФ, ЦА ФСБ России. Москва : О-во “Мемориал” ; “Звенья”, 2010. 1008 с.
26. Пограничные войска СССР 1945–1950. Сборник документов и материалов / ред. издат. А. Г. Синельников. Москва : Наука, 1975. 760 с.
27. Пограничные войска СССР в Великой Отечественной войне. 1942–1945. Москва : Наука, 1976. 975 с.
28. Радянські репресії на західноукраїнських землях (1939–1953) : документи Галузевого державного архіву Служби безпеки України / упоряд. Василь Ільницький, Микола Галів. Херсон : Видавничий дім “Гельветика”, 2020. 600 с.
29. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.
30. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939–1955 рр. ; Закерзоння. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянщина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
31. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1995. Довідник другий. 295 с.
32. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1994. Довідник. 199 с.
33. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років : інституціоналізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 13–19.
34. Armstrong J. Ukrainian nationalism. Englewood, Colorado, 1990. 271 p. 103.
35. Armstrong J. Ukrainian nationalism 1939–1945. New-York : Columbia University Press, 1963. 361 p.

36. Burds J. Agentura : Soviet Informants' Networks and the Ukrainian Rebel Underground in Galicia 1944–1948. *Eastern European Policy and Society (EEPS)*. Vol. 1. Number 1 (winter 1997). P. 89–130.
37. Burds J. The Early Cold War in Soviet Western Ukraine, 1944–1948. *The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*, Number 1505. Pittsburgh : B.v., 2001. 67 p.
38. Pnytskyi V. Spotting and liquidation of Ukrainian, Polish and Jewish organizations in Drohobych by soviet repressive units (1940). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 7. С. 120–150.
39. Pnytskyi V. The unknown documents to the history of the elections into the supreme council of the USSR (on February 10th, 1946). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 8. С. 153–170.
40. Pnytskyi V., Batuk T. Policy of the management of the OUN'S Carpathian area on the starving arrivals from Ukraine's eastern regions (1946–1947). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Посвіт, 2017. Вип. 2. С. 58–63.
41. Pnytskyi V., Haliv M. Structure and activities of romanian intelligence and counterintelligence bodies in Transnistria (1941–1944) (based on SSA SSU). *Analele Universităţii din Craiova. Istorie (Annals of the University of Craiova. History)*. 2020. Anul. XXV. № 1 (37). April. S. 107–124.
42. Pnytskyi V., Haliv M. The struggle of soviet repressive and punitive organs against former romanian intelligence and counterintelligence structures in Ukraine (1944 – 1951). *Analele Universităţii din Craiova. Istorie (Annals of the University of Craiova. History)*. 2019. Anul. XXIV. № 2 (36). November. S. 103–118.
43. Pnytskyi V., Kantor N. Кантор Reprisals of the Soviet administration against families of insurgents in Karpatskyi krai of the OUN (1945–1954). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 7. С. 173–180.
44. Pnytskyi V., Kantor N. Establishment of the soviet administration in the Carpathian region through the use of the open forms of punishment (1944–1954). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2019. Вип. 10. С. 181–192.
45. Pnytskyi V., Telvak V. The Romanian vector of the activity of the OUN's Carpathian area (the 1940s – beginning of the 1950s) : on the cooperation of the Ukrainian and Romanian underground. *Danubius*. XXXVI. Galaţi. 2018. Pp. 217–234.
46. Pnytskyi V., Telvak V. Operative investigations of the participants of Ukrainian liberation movement in romanian people's republic (1955–1957) by the soviet repressive bodies. *Analele Universităţii din Craiova. Istorie (Annals of the University of Craiova. History)*. 2018. Anul. XXIII. № 34 (2). November. S. 97–108.
47. Motyka G. Ukraińska partyzanka. 1942–1960. Działalność organizacji Ukraińskiej Powstańczej Armii. Warszawa, 2005. 728 s.

48. Political thought of the Ukrainian underground, 1943–1951 / ed. by P. J. Potichnyj, Y. Shtendera. Edmonton, 1986. 406 p.
49. Snyder T. Bloodlands : Europe Between Hitler and Stalin. New York, 2010. 544 p.
50. Sodol P. UPA : they fought Hitler and Stalin: A brief overview of military aspects from the history of the Ukrainian Insurgent Army, 1942–1949. New York, 1987. 128 p.
51. Their just war: images of the Ukrainian Insurgent Army / L. Luciuk, V. Humeniuk. Toronto, 2006. 92 p.
52. UPA in Western Europe. New York – Paris – London, 1948. 94 p.
53. Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Lublin, 2003. 433 s.

Методичні поради

Розкриваючи перше питання, слід виокремити основні збройні форми та методи боротьби окупаційних режимів із українським визвольним рухом. Передовсім варто ретельно розкрити засади підготовки та реалізації чекістсько-військових операцій (оперативно-військових) як основної форми збройної боротьби радянської адміністрації проти українського визвольного руху. Рекомендуємо наголосити, що досить часто чекістсько-військові операції поєднувалися із іншими формами (засідками, блокадами, колективізацією, використанням спецзасобів, ідеологічно-пропагандистськими заходами тощо). Показуючи цю проблему, потрібно залучити доступний джерельний масив, передовсім документів репресивно-каральних і партійних органів, порівняти їх із наявними даними в документах ОУН і УПА. Доцільно наголосити і на суттєвому розходженні у підсумкових цифрових даних результатів таких операцій. Продемонструвати проблему перебільшення втрат супротивника (особливо у документах репресивно-каральних і партійних органів у 1944–1945 рр.). Фактично кожна зі сторін завищувала втрати ворога. За таких умов оптимальною моделлю є прийняття тих втрат, які визнавала кожна зі сторін¹³.

У другому питанні необхідно дати визначення поняттю “спеціальні форми” боротьби (застосування технологічних, хімічних, бактеріологічних засобів, використання службово-розшукових собак, компрометацій), які застосовували репресивно-каральні органи у боротьбі проти націоналістів. У документах репресивно-каральних органів збереглося достаньо багато свідчень про технологію їхньої

¹³ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 68, 469.

реалізації. Саме тому, використовуючи ці документи варто детально охарактеризувати (залучивши документи підпілля та опубліковані мемуари учасників і очевидців тих подій) особливості кожного із них (їхні позитиви та недоліки). Готуючись до відповіді на це запитання доцільно навести приклади не тільки застосування окремих індивідуальних форм спецзасобів, але й узагальнену інформацію для з'ясування масштабів цього явища. Слід також навести приклади застосування контрзаходів українських націоналістів щодо використання спеціальних засобів¹⁴.

Семінарське заняття № 8

1. Підрахунок чисельності втрат радянської сторони у протистоянні із ОУН і УПА.
2. Методика встановлення чисельності репресованих радянськими силовими органами (вбиті, заарештовані, депортовані) в окремих регіонах.

Рекомендована література

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Книга друга : документи та матеріали. 688 с.
3. Біографічний довідник керівного складу Управлінь НКДБ-МДБ Дрогобицької, Закарпатської, Станіславської, Чернівецької областей УРСР (1944–1950) / упорядник Василь Ільницький. Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. 282 с.
4. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.
5. Ільницький В. Антиповстанська боротьба радянської адміністрації у Карпатському краї ОУН (1945–1950-і рр.) : ідеологічний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. Вип. 39. Том 1. С. 23–32.
6. Ільницький В. Використання вибухівки у протистоянні радянської репресивно-каральної системи із українським визвольним рухом (1944–1950-і

¹⁴ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 533.

- рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. Вип. 43. Том 1. С. 12–25.
7. Ільницький В. Використання радянськими силовими органами спеціальних засобів і компрометаційних заходів у боротьбі з українським визвольним рухом (1944–1950-і рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. Вип. 42. Том 1. С. 24–38.
8. Ільницький В. До питання використання радянськими силовими органами авіації у протиповстанській боротьбі на західноукраїнських землях (1944–1950-і рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. Вип. 40. Том 1. С. 10–20.
9. Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН: структура і керівний склад (1945–1952 рр.). Дрогобич : Вимір, 2009. 368 с.
10. Ільницький В. Кадровий склад управлінь НКДБ–МДБ Дрогобицької, Закарпатської, Станіславської, Чернівецької областей УРСР (за штатними розстановками кадрів 1944, 1947, 1950 рр. *Літопис Волині*. 2021. Ч. 25. С. 29–38.
11. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
12. Ільницький В. Методологічні засади здійснення підрахунків цифрових даних функціонування українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954). *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 396–423.
13. Ільницький В., Галів У. Репресії радянської тоталітарної системи проти українського визвольного руху (1944–1953) : депортаційний вимір. *Репресії радянського тоталітарного режиму на західних землях України (1939–1953) : причини і наслідки, політика пам'яті* : монографія / за редакцією Василя Ільницького, Миколи Литвина та Миколи Галіва. Дрогобич – Херсон : Видавничий дім “Гельветика”, 2019. С. 125–143.
14. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. / наук. ред. Г. В. Папакін. Державний комітет архівів України ; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Київ, 2008. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. 415 с.
15. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1 : від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.

16. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.
17. Косик В. Спецоперації НКВД-КГБ проти ОУН : боротьба Москви проти українського націоналізму 1933–1943. Дослідження методів боротьби. Львів : Галицька видавнича спілка, 2009. 160 с.
18. Лисенко О. Методологічні аспекти дослідження історії українського національно-визвольного руху середини ХХ століття. *Проблеми дидактики історії* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 27–36.
19. Літопис Української Повстанської Армії. Торонто : Видавництво “Літопис УПА”, 1975–2015. Т. 1–51.
20. Літопис Української Повстанської Армії : нова серія. Київ – Торонто, 1995–2021. Т. 1–29.
21. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.
22. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст. : методологія і сучасні проблеми. *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 81–92.
23. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.
24. Радянські репресії на західноукраїнських землях (1939–1953) : документи Галузевого державного архіву Служби безпеки України / упоряд. Василь Ільницький, Микола Галів. Херсон : Видавничий дім “Гельветика”, 2020. 600 с.
25. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.
26. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939–1955 рр. ; Закерзоння. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
27. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1995. Довідник другий. 295 с.
28. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1994. Довідник. 199 с.
29. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років : інституціоналізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 13–19.
30. Armstrong J. Ukrainian nationalism. Englewood, Colorado, 1990. 271 p. 103.
31. Armstrong J. Ukrainian nationalism 1939–1945. New-York : Columbia University Press, 1963. 361 p.
32. Burds J. Agentura: Soviet Informants’ Networks and the Ukrainian Rebel Underground in Galicia 1944–1948. *Eastern European Policy and Society (EEPS)*. Vol. 1. Number 1 (winter 1997). P. 89–130.
33. Burds J. The Early Cold War in Soviet Western Ukraine, 1944–1948. *The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*, Number 1505. Pittsburgh : B.v., 2001. 67 p.

34. Ilnytskyi V. Spotting and liquidation of Ukrainian, Polish and Jewish organizations in Drohobych by soviet repressive units (1940). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 7. С. 120–150.
35. Ilnytskyi V. The unknown documents to the history of the elections into the supreme council of the USSR (on February 10th, 1946). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 8. С. 153–170.
36. Ilnytskyi V., Batuk T. Policy of the management of the OUN’S Carpathian area on the starving arrivals from Ukraine’s eastern regions (1946–1947). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Посвіт, 2017. Вип. 2. С. 58–63.
37. Ilnytskyi V., Haliv M. Structure and activities of romanian intelligence and counterintelligence bodies in Transnistria (1941–1944) (based on SSA SSU). *Analele Universității din Craiova. Istorie (Annals of the University of Craiova. History)*. 2020. Anul. XXV. № 1 (37). April. S. 107–124.
38. Ilnytskyi V., Haliv M. The struggle of soviet repressive and punitive organs against former romanian intelligence and counterintelligence structures in Ukraine (1944–1951). *Analele Universității din Craiova. Istorie (Annals of the University of Craiova. History)*. 2019. Anul. XXIV. № 2 (36). November. S. 103–118.
39. Ilnytskyi V., Kantor N. Кантор Reprisals of the Soviet administration against families of insurgents in Karpatskyi krai of the OUN (1945–1954). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. Вип. 7. С. 173–180.
40. Ilnytskyi V., Kantor N. Establishment of the soviet administration in the Carpathian region through the use of the open forms of punishment (1944–1954). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2019. Вип. 10. С. 181–192.
41. Ilnytskyi V., Telvak V. The Romanian vector of the activity of the OUN’s Carpathian area (the 1940s – beginning of the 1950s) : on the cooperation of the Ukrainian and Romanian underground. *Danubius*. XXXVI. Galați. 2018. Pp. 217–234.
42. Ilnytskyi V., Telvak V. Operative investigations of the participants of Ukrainian liberation movement in romanian people’s republic (1955–1957) by the soviet repressive bodies. *Analele Universității din Craiova. Istorie (Annals of the University of Craiova. History)*. 2018. Anul. XXIII. № 34 (2). November. S. 97–108.
43. Political thought of the Ukrainian underground, 1943–1951 / ed. by P. J. Potichnyj, Y. Shtendera. Edmonton, 1986. 406 p.
44. Snyder T. Bloodlands : Europe Between Hitler and Stalin. New York, 2010. 544 p.
45. Sodol P. UPA : they fought Hitler and Stalin : a brief overview of military aspects from the history of the Ukrainian Insurgent Army, 1942–1949. New York, 1987. 128 p.
46. Their just war : images of the Ukrainian Insurgent Army / L. Luciuk, V. Humeniuk. Toronto, 2006. 92 p.

47. UPA in Western Europe. New York – Paris – London, 1948. 94 p.

48. Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Lublin, 2003. 433 s.

Методичні поради

Розглядаючи перше питання, одразу потрібно наголосити на особливо критичному ставленні до усіх радянських цифрових даних. Водночас встановлення реальної чисельності втрат підпільників і повстанців та радянських військовослужбовців (які у післявоєнний період здійснювали так звану радянізацію краю) є складним питанням (незважаючи на існування значної кількості джерел), що, передовсім, зумовлено існуванням кількох версій подій. І, що ще більше ускладнює цей процес – це ретельне приховування радянською стороною власних втрат. Вирішення цієї проблеми лежить у площині максимально повного залучення усіх документів та їхній скурпульозний аналіз. Потрібно також наголосити і на іншій особливості – відсутність спеціальних кладовищ, де б ховали загиблих радянських військовиків (1940–1950-х рр.). Простежується чітка тенденція “розкидувати” загиблих, причому в один період на різні кладовища. Водночас потрібно відзначити ще одну проблему встановлення реального місця поховання радянських військовослужбовців. Суттєвою допомогою для встановлення факту загибелі та місця поховання надає інтернет ресурс ОБД “Меморіал”. Саме у ньому містяться документальні підтвердження (прізвище, ім’я, по батькові, рік народження, освіта, звання, посада, обставини загибелі та місце поховання) загибелі конкретного радянського військовослужбовця у бою із українськими націоналістами. Використовуючи конкретні джерельні матеріали, аспіранти повинні продемонструвати суттєве їхнє розходження у питаннях персональних втрат та освоїти технологію встановлення їхньої чисельності¹⁵.

У другому питанні, передовсім, необхідно продемонструвати володіння методикою встановлення чисельності репресованих радянськими силовими органами (вбитих, заарештованих, депортованих) в окремих структурних одиницях ОУН і УПА. Використовуючи опубліковані збірники документів, свою відповідь необхідно проілюструвати конкретним прикладом підрахунків чисельності загиблих, заарештованих і депортованих у визначених

¹⁵ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 61–62, 68–70.

адміністративно-територіальних одиницях ОУН і УПА. Водночас варто проаналізувати юридичну базу, яка використовувалася при реалізації репресивної політики, наприклад, щодо депортацій. Доцільно наголосити і навести конкретні приклади “активної” (доводячи таким чином свою відданість) позиції місцевого партійного керівництва щодо проведення репресій. При цьому варто підкрести і на частому порушенні радянською адміністрацією норм міжнародного права, яке мало місце у цих реаліях. Коротко можна сказати і про причини, напрями та етапи депортаційних кампаній¹⁶.

ТЕМА 6

ПРОСОПОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИЗНАЧНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

Семінарське заняття № 9

1. Підготовка біографічних довідок на підпільників і повстанців, які діяли у досліджуваних адміністративно-територіальних одиницях ОУН і УПА.
2. Соціальний портрет українського націоналіста.

Рекомендована література

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Книга друга : документи та матеріали. 688 с.
3. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.
4. Волянюк С. Історія воєнної округи УПА “Лисоня”. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 328 с.
5. Горбаль М. Довідник-пошукуєць. Реєстр осіб, пов’язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини). 1944–1947 (за архівними документами). Торонто – Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2005. Т. 5. 416 с. (Літопис УПА. Серія “Бібліотека”).

¹⁶ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 61–62, 563–576.

6. Горбаль М. Довідник-пошукуєць. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Дрогобиччини. 1939–1950 (за архівними документами). Торонто – Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2003. Т. 6. 1312 с. (Літопис УПА. Серія “Бібліотека”).
7. Діяльність Служби безпеки ОУН на Дрогобиччині : документи і матеріали (1944–1951) / упоряд. Василь Ільницький, Микола Галів ; передмова – Василь Ільницький, примітки – Микола Галів. Кн. 1. Дрогобич : ПП “Швидкодрук”, 2009. 264 с.
8. Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН : структура і керівний склад (1945–1952 рр.). Дрогобич : Вимір, 2009. 368 с.
9. Ільницький В. Життєвий та бойовий шлях Володимира Фрайта (1911–1951). *Розвиток сучасної освіти і науки : результати, проблеми, перспективи* : колективна монографія / наукова редакція : Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький. Конін – Ужгород – Херсон : Посвіт, 2021. Том V : Динаміка наукових та освітніх досліджень в умовах пандемії С. 96–105.
10. Ільницький В. Історичний портрет працівника Служби безпеки ОУН: відомий та невідомий Роман Різняк-“Макомацький” (1944–1948). *Східноєвропейський історичний вісник* / головний редактор В. Ільницький. Дрогобич : Посвіт, 2017. Спеціальний випуск. С. 134–153.
11. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
12. Ільницький В. Методологічні засади здійснення підрахунків цифрових даних функціонування українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954). *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 396–423.
13. Ільницький В. Провід ОУН Карпатського краю. Торонто – Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2012. 128 с.
14. Ільницький В., Галів М. Лицар невмирущої ідеї. Життя і боротьба Михайла Харіва. Дрогобич : “Швидкодрук”, 2009. 108 с.
15. Ільницький В., Галів М. Михайло Харів – “Шугай” : життєпис оунівця. Дрогобич : Посвіт, 2008. 72 с.
16. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. / наук. ред. Г. В. Папакін. Державний комітет архівів України ; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Київ, 2008. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. 415 с.
17. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1 : від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.
18. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.
19. Лисенко О. Методологічні аспекти дослідження історії українського національно-визвольного руху середини ХХ століття. *Проблеми дидактики історії* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 27–36.

20. Літопис Української Повстанської Армії. Торонто : Видавництво “Літопис УПА”, 1975–2015. Т. 1–51.
21. Літопис Української Повстанської Армії : нова серія. Київ – Торонто, 1995–2021. Т. 1–29.
22. Мороз В. Вступ. *Літопис Української Повстанської Армії* : нова серія. /упоряд. Володимир Мороз, Олександр Вовк. Київ – Торонто : [б.в.], 2009. Кн. 1. Т. 12 : Воєнна округа УПА “Буг” : документи і матеріали. 1943–1952. С. 6–69.
23. Мірчук П. Націоналістичний рух 1920–1930-х років (матеріали до біографічного довідника). *Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки* / авт. кол. Олександр Дарованець, Володимир Мороз, Володимир Муравський, Микола Посівнич. Видання третє, доповнене. Київ : Українська видавнича спілка, 2007. С. 612–856.
24. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.
25. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст. : методологія і сучасні проблеми. *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 81–92.
26. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.
27. Повстанський мартиролог. *Сколівщина*. / упоряд. Григорій Дем’ян Львів : [б.в.], 1996. С. 301–725.
28. Романюк М. Золочівська округа ОУН у національно-визвольному русі (1937–1953). Львів, 2016. 608 с.
29. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.
30. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939–1955 рр. ; Закерзоння. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянщина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
31. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1995. Довідник другий. 295 с.
32. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949.. Нью-Йорк : [б.в.], 1994. Довідник 199 с.
33. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років : інституціоналізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 13–19.
34. Armstrong J. Ukrainian nationalism. Englewood, Colorado, 1990. 271 p. 103.
35. Motyka G. Ukraińska partyzanka. 1942–1960. Działalność organizacji Ukraińskiej Powstańczej Armii. Warszawa, 2005. 728 s.
36. Political thought of the Ukrainian underground, 1943–1951 / ed. by P. J. Potichnyj, Y. Shtendera. Edmonton, 1986. 406 p.
37. Snyder T. Bloodlands : Europe Between Hitler and Stalin. New York, 2010. 544 p.

38. Sodol P. UPA : they fought Hitler and Stalin : a brief overview of military aspects from the history of the Ukrainian Insurgent Army, 1942–1949. New York, 1987. 128 p.
39. Their just war : images of the Ukrainian Insurgent Army / L. Luciuk, V. Humeniuk. Toronto, 2006. 92 p.
40. UPA in Western Europe. New York – Paris – London, 1948. 94 p.
41. Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Lublin, 2003. 433 s.

Методичні поради

У першому питанні потрібно розповісти про технологію підготовки біографічних довідок на учасників українського визвольного руху. На основі опрацьованого історіографічного та джерельного матеріалу, використовуючи відповідну методологію, проводити ідентифікацію (розшифрування псевдонімів) підпільників і повстанців. При цьому слід наголосити, що під час ідентифікації псевдонімів виникають серйозні проблеми, пов'язані не лише із відсутністю комплексу джерел, але й частими змінами, паралельним використанням однією особою кількох та кількома особами – однакового тощо. Необхідно застосовувати освоєну технологію підготовки біографічних довідок на практиці (у визначених адміністративно-територіальних одиницях ОУН і УПА). Зокрема, основними складовими частинами біографії є прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, рік смерті (загибелі), освіта, сімейний стан, членство в ОУН, УПА, займані посади у лавах українського визвольного руху (із зазначенням відповідних дат), звання, нагороди, обставини загибелі / арешту тощо.

Розкриваючи друге питання, необхідно показати використання біографічного (просопографічного) методу для аналізу якісного та кількісного стану кадрового наповнення у досліджуваних адміністративно-територіальних одиницях ОУН і УПА. Застосовуючи біографічний метод, необхідно задіювати також і просопографію, яка дає змогу розкривати соціально-історичні явища через призму життя та діяльності історичних персоналій. Водночас потрібно наголосити, що аналізувати будь-які соціальні особливості повстанців складно через суттєвий брак потрібних джерел, що зумовлено конспіративністю у діяльності підпілля та особливо низькою збереженістю документів із персональною інформацією. Саме тому підготувати соціальний портрет українського націоналіста допомагають ґрунтовні, фахово вивірені біографічні довідки на

кадровий склад націоналістів відповідного рівня. Зокрема, для цього передовсім важливо зконцентруватися на таких критеріях: вікова структура, походження (місця народження), освітній рівень (навчальні заклади, у яких здобували цю освіту), професії, соціальне походження, служба у різних арміях, сімейний стан, членство в ОУН і УПА, інших громадських, політичних, культурних, освітніх організаціях, наявність військових ступенів, нагород, сімейний стан, доля (загинув, заарештований, завербований тощо) і т.д.¹⁷.

ТЕМА 7

ПРАВОВА ОЦІНКА УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

Семінарське заняття № 10

1. Порушення радянськими репресивно-каральними органами “соціалістичної законності”.
2. Оцінка українського визвольного руху з позицій міжнародного гуманітарного права.

Рекомендована література

1. Баран В. Україна : новітня історія 1945–1991. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2003. 670 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
3. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. Київ : Либідь ; Військо України, 1994. Книга друга : документи та матеріали. 688 с.
4. Веденєєв Д. В., Лисенко О. Є. Прояви терору і тероризму в протистоянні радянської влади та ОУН і УПА в західноукраїнському регіоні післявоєнної доби. *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ століття*. Історичні нариси / за ред. Валерія Смоля. Київ : Наукова думка, 2002. С. 770–771.
5. Веденєєв Д., Лисенко О. Військово-політична діяльність ОУН та УПА у світлі міжнародного гуманітарного права. *Український історичний журнал*. 2007. № 3 (474). С. 46–66.
6. Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : монографія. Київ : К.І.С., 2007. 568 с.

¹⁷ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 327–331.

7. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. 696 с.
8. Ільницький В. Методологічні засади здійснення підрахунків цифрових даних функціонування українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954). *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 396–423.
9. Ільницький В. Теоретико-методологічні засади дослідження діяльності Карпатського краю ОУН в Українському визвольному русі (1945–1954). *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : історія, політологія. Маріуполь, 2016. Вип. 16. С. 34–41.
10. Іщук О., Огороднік В. Генерал Микола Арсенич : життя та діяльність шефа СБ ОУН. Коломия : “Вік”, 2010. 196 с.
11. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. / наук. ред. Г. В. Папакін. Державний комітет архівів України ; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Київ, 2008. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. 415 с.
12. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. Історико-архівні нариси. Київ : [б.в.], 2005. Т. 1 : від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. 332 с.
13. Киричук Ю. Місце тероризму у визвольній боротьбі УВО–ОУН. *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ століття*. Історичні нариси / за ред. Валерія Смоля. Київ : Наукова думка, 2002. С. 556–574.
14. Киричук Ю. ОУН і УПА у загальносвітовому контексті : паралелі, порівняння, аналогії, уроки. *Українська повстанська армія в боротьбі проти тоталітарних режимів*. Львів : [б.в.], 2004. С. 32–50.
15. Киричук Ю. Польський терор на українських землях. *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ століття*. Історичні нариси. Київ : Наукова думка, 2002. С. 548–556.
16. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика. Львів : Добра справа, 2003. 464 с.
17. Кульчицький С. Закономірності еволюції радянської влади (короткі тези) *Український історичний журнал*. 2007. № 6 (477). С. 181–217.
18. Лисенко О. Методологічні аспекти дослідження історії українського національно-визвольного руху середини ХХ століття. *Проблеми дидактики історії* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 27–36.
19. Онишко Л. “Нам сонце всміхалося крізь ржавії ґрати ...”. Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі. Торонто – Львів : Видавництво “Літопис УПА”, 2007. 928 с.
20. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. 496 с.
21. Папакін Г. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст. : методологія і сучасні проблеми. *Вісник Львівського університету* : серія історична. 2017. Випуск 53. С. 81–92.

22. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 776 с.
23. Русначенко А. Народ збурений : національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ : Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. 519 с.
24. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939–1955 рр. ; Закарзоння. 1939–1947 рр. ; Наддніпрянщина. 1941–1955 рр. ; Поділля. 1939–1955 рр. ; Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2004–2005.
25. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1995. Довідник другий. 295 с.
26. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949. Нью-Йорк : [б.в.], 1994. Довідник 199 с.
27. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років : інституціалізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 13–19.
28. Antoniuk Y. “Dobosh case” : the biggest failure of ZCh OUN Security Service in resistance to KGB apparatus. *Сумський історико-архівний журнал* / гол. ред. С. Дегтярьов. Суми : друкарня Сумського державного університету, 2019. № XXXII. С. 20–26.
29. Antoniuk Y., Trofymovych L. The usage of the open sources information by the special units of the Ukrainian Nationalist organization the 1920s–1980s. *Східноєвропейський історичний вісник* / гол. ред. В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2021. Вип. 20. С. 116–126.
30. Armstrong J. Ukrainian nationalism. Englewood, Colorado, 1990. 271 p. 103.
31. Ilnytskyi V., Haliv M. Violations of “socialist legality” at the statement of the soviet administration in the Carpathian region of OUN (1945–1954). *Challenges of study, conservation and interpretation of historical and cultural heritage* : collective monograph / V. M. Halyk, H. Z. Hrytsenko, V. I. Ilnytskyi, M. D. Haliv, etc. Lviv – Toruń : Liha-Pres, 2019. Pp. 48–69.
32. Motyka G. Ukraińska partyzanka. 1942–1960. Działalność organizacji Ukraińskiej Powstańczej Armii. Warszawa, 2005. 728 s.
33. Political thought of the Ukrainian underground, 1943–1951 / ed. by P. J. Potichnyj, Y. Shtendera. Edmonton, 1986. 406 p.
34. Snyder T. Bloodlands : Europe Between Hitler and Stalin. New York, 2010. 544 p.
35. Sodal P. UPA : they fought Hitler and Stalin : a brief overview of military aspects from the history of the Ukrainian Insurgent Army, 1942–1949. New York, 1987. 128 p.
36. Their just war : images of the Ukrainian Insurgent Army / L. Luciuk, V. Humeniuk. Toronto, 2006. 92 p.
37. UPA in Western Europe. New York – Paris – London, 1948. 94 p.
38. Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Lublin, 2003. 433 s.

Методичні поради

Розглядаючи друге питання, аспірант повинен підкреслити, що правова оцінка діяльності українського визвольного руху є

принципово важливою характеристикою. Необхідно згадати і про тривалу дискусію не тільки у середовищі науковців, але й серед політиків, громадських діячів про визнання та урівняння у правах повною мірою військовослужбовців ЧА-РА та учасників ОУН і УПА. Важливо наголосити, що український визвольний рух діяв у межах норм міжнародного гуманітарного права, хоча й траплялися поодинокі факти його порушення. Важливим елементом, який використовується у правовій оцінці діяльності українського визвольного руху є форми і методи, які він використовував (йдеться про диверсійно-терористичні акції). При цьому варто наголосити, що форми та методи боротьби у боротьбі органів влади з українським визвольним рухом диктувалися правом сильного. Потрібно пояснити безпідставність порівняння тогочасної терористичної діяльності українських націоналістів із сучасними проявами тероризму. Водночас наголосити на основоположному критерію правової оцінки визвольного руху – діяльність із чітко окресленою політичною метою – відновлення суверенітету і територіальної цілісності Української держави¹⁸.

Аналізуючи друге питання, необхідно пояснити зміст поняття “соціалістична законність”. Відтак показати основні види проступків / злочинів, які зараховувалися до офіційної статистики (незаконні затримання і утримання під вартою, заборонені методи слідства, тортури, самовільні розстріли / вбивства, побиття, пограбування, вилучення і присвоєння майна, зґвалтування, ганебне поводження, хабарництво, самогубства тощо). Слід також наголосити і на причинах вчинення таких дій та їхній постійній повторюваності (невдалий підбір кадрів, їхній низький моральний та професійний рівень, слабе матеріальне забезпечення, зловживання алкоголем, відсутність контролю та реальних покарань (відчуття безкарності), кругова порука, приховування злочинів). Доцільно навести підсумкові цифрові показники порушень “соцзаконності” та на основі проаналізованих джерельних матеріалів конкретні приклади їх проявів. Водночас потрібно наголосити і на тому, що така жорстка поведінка прибулої адміністрації викликала відповідну реакцію і в українських націоналістів, які вели боротьбу за відновлення УССД¹⁹.

¹⁸ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 58–59.

¹⁹ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 447–456.

Навчальне видання

Василь Ільницький

**МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ
(1920–1950-Х РР.)**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

**Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

Головний редактор
Ірина Невмержицька

Технічний редактор
Кізіма Наталія

Здано до набору 12. 05. 2022 р. Підписано до друку 23. 05. 2022 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура. Times. Наклад 50 прим. Ум. друк. арк. 3,00. Зам. 27.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24. к. 42.